

LJUDSKA PRAVA

Europska unija predano podupire demokraciju i ljudska prava u svojim vanjskim odnosima, u skladu sa svojim temeljnim načelima slobode, demokracije, poštovanja ljudskih prava, temeljnih sloboda i vladavine prava. Nastoji integrirati pitanja ljudskih prava u sve svoje politike i programe te za konkretne mjere raspolaže različitim instrumentima politike ljudskih prava, uključujući i financiranje konkretnih projekata s pomoću vlastitih financijskih instrumenata.

PRAVNA OSNOVA

- Članak 2. Ugovora o Europskoj uniji (UEU): vrijednosti EU-a. Vrijednosti na kojima počiva EU su „ljudsko dostojanstvo, sloboda, demokracija, jednakost, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina”.
- Članak 3. UEU-a: ciljevi EU-a. U „svojim odnosima s ostatkom svijeta” EU doprinosi „iskorjenjivanju siromaštva i zaštiti ljudskih prava, osobito prava djeteta te strogo poštovanju i razvoju međunarodnog prava, uključujući poštovanje načela Povelje Ujedinjenih naroda”.
- Članak 6. UEU-a: Povelja o temeljnim pravima i Europska konvencija o ljudskim pravima. Iako se u Povelji o temeljnim pravima Europske unije (članak 6. stavak 1.) izričito upućuje samo na provedbu prava Unije, institucije i tijela EU-a i države članice također su dužni poštovati Povelju u vanjskim odnosima EU-a. Isto tako, Povelje se moraju pridržavati i zemlje koje će pristupiti EU-u. U članku 6. stavku 2. zahtijeva se pristupanje EU-a Europskoj konvenciji o ljudskim pravima (za više informacija vidi [4.1.2.](#) o Povelji o temeljnim pravima).
- Članak 21. UEU-a: načela kojima se Unija rukovodi u vanjskom djelovanju. Ta načela obuhvaćaju demokraciju, vladavinu prava, univerzalnost i nedjeljivost ljudskih prava i temeljnih sloboda, poštovanje ljudskog dostojanstva, jednakost i solidarnost te poštovanje načelâ Povelje Ujedinjenih naroda iz 1945. godine i međunarodnog prava. Člankom 21. Europska unija podržava načelo „nedjeljivosti ljudskih prava i temeljnih sloboda”, čime se obvezala ekonomska i socijalna prava smatrati jednako važnima kao i što su građanska te politička prava.
- Članak 205. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU): opće odredbe o vanjskom djelovanju Unije. Tim je člankom određeno da se djelovanje EU-a na međunarodnoj razini treba voditi načelima iz članka 21. UEU-a.

POLITIKA LJUDSKIH PRAVA EU-A

Vijeće je 2012. godine donijelo Strateški okvir o ljudskim pravima i demokraciji koji prati akcijski plan za njegovu provedbu. Okvirom se utvrđuju načela, ciljevi i prioriteti za poboljšanje djelotvornosti i dosljednosti politike EU-a tijekom sljedećih deset godina. Prema tim načelima, ljudska prava postaju niti vodilje svih politika EU-a, čak i kada se unutarnje i vanjske politike preklapaju, te se podrazumijeva prilagođeniji pristup. Slijedom prijedloga Europske komisije i potpredsjednika Komisije/Visokog predstavnika Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku, Vijeće je u studenome 2020. donijelo treći [akcijski plan EU-a za ljudska prava i demokraciju](#). Njime se utvrđuju ambicije i prioriteti EU-a za razdoblje od 2020. do 2024. s uporištem u pet glavnih područja djelovanja, a to su:

- zaštita i jačanje pojedinaca
- izgradnja otpornih, uključivih i demokratskih društava
- promicanje globalnog sustava za ljudska prava i demokraciju
- nove tehnologije: iskorištavanje mogućnosti i svladavanje izazova
- ostvarivanje rezultata zajedničkim radom.

Smjernice EU-a o ljudskim pravima koje donosi Vijeće EU-a nisu pravno obvezujuće, ali se njima pružaju praktične upute za predstavništva EU-a diljem svijeta o:

- mjerama protiv smrtne kazne
- dijalozima o ljudskim pravima
- pravima djeteta
- mjerama protiv mučenja i drugog okrutnog postupanja
- zaštiti djece u oružanim sukobima
- zaštiti boraca za ljudska prava
- poštovanju međunarodnog humanitarnog prava
- borbi protiv nasilja nad ženama i djevojčicama
- promicanju slobode vjeroispovijesti i uvjerenja
- zaštiti lezbijki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba (LGBTI)
- promicanju slobode izražavanja, uključujući i na internetu
- nediskriminaciji u vanjskom djelovanju
- zdravstveno ispravnoj vodi za piće i sanitarnim uvjetima.

EU redovito uvrštava ljudska prava u političke dijaloge koje vodi s trećim zemljama ili regionalnim organizacijama. Također vodi dijaloge i savjetovanja izričito posvećene ljudskim pravima s nekih 40 zemalja.

Diplomatski demarševi (koji su povjerljivi) i izjave (koje su javne) u kojima je riječ o politikama u pogledu ljudskih prava i stvarnim kršenjima prava u trećim zemljama

također su važan instrument za vršenje diplomatskog pritiska u međunarodnim odnosima.

Bilateralni trgovinski sporazumi i razne vrste sporazuma o pridruživanju i suradnji između EU-a i trećih zemalja ili regionalnih organizacija sadrže klauzulu o ljudskim pravima kojom se poštovanje ljudskih prava definira kao „ključan element”. U slučaju nepridržavanja, mogu se poduzeti različite mjere, npr. ograničenje i prekid suradnje. Utvrđeni su također strogi uvjeti za zemlje koje se žele pridružiti Uniji. Pristup „više za više” koji podrazumijeva veću integraciju i više novca u zamjenu za više reformi postao je dio obnovljene [Europske politike susjedstva](#). Poticaji za ratificiranje i provedbu konvencije o ljudskim pravima i radničkim pravima predviđeni su u povlaštenim trgovinskim aranžmanima koje EU odobrava zemljama u razvoju (OSP+).

Strategije EU-a u pogledu ljudskih prava i demokracije za pojedine zemlje temelje se na pristupu odozdo prema gore te je njihov cilj smjernice o ljudskim pravima i s njima povezane prioritete objediniti u jedinstven i jasan dokument koji je prilagođen točno određenoj zemlji i sadrži konkretne ciljeve za razdoblje od tri godine. Misijama EU-a za promatranje izbora također se nastoji poboljšati ljudska prava tako što se njima odvrća od zastrašivanja i nasilja tijekom izbora te jačaju demokratske institucije.

EU promiče ljudska prava svojim sudjelovanjem na multilateralnim forumima poput Trećeg odbora Opće skupštine UN-a, Vijeća UN-a za ljudska prava, Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS) i Vijeća Europe. Unija također aktivno promiče međunarodno pravosuđe, primjerice preko Međunarodnog kaznenog suda.

S početnim proračunom od 1,362 milijarde EUR za razdoblje 2021. – 2027. tematski program za ljudska prava i demokraciju u okviru [Instrumenta za susjedstvo, razvoj i međunarodnu suradnju – Globalna Europa](#) uglavnom podupire i štiti aktere civilnog društva koji promiču ljudska prava i demokraciju. Važno je obilježje tog instrumenta to što za njegovo korištenje nije potreban pristanak relevantne vlade. Osim toga, EU se obvezao na postupno uključivanje pristupa temeljenog na pravima u sve programe razvoja, na temelju paketa alata koji je Komisija razvila 2014. te [ažurirala 2021. godine](#).

Europska zaklada za demokraciju privatnopravna je zaklada koja uživa podršku Europske unije i njezinih država članica. Ona dopunjuje financijske instrumente EU-a i može se upotrebljavati na fleksibilan način za podupiranje demokratskih aktivista i pokreta, neovisnih novinara ili medijskih platformi koji inače ne bi imali pristup financiranju.

Vijeće je u prosincu 2020. donijelo [uredbu](#) o uspostavi globalnog režima sankcija u vezi s ljudskim pravima. Zahvaljujući toj uredbi moguće je ciljano usmjeravanje EU-a na pojedince, subjekte i tijela, uključujući državne i nedržavne aktere, koji su odgovorni za teška kršenja i povrede ljudskih prava diljem svijeta, koji sudjeluju u njima ili su povezani s njima. Od ožujka 2021. Vijeće je uvelo restriktivne mjere za 11 pojedinaca i četiri subjekta čija je imovina u EU-u zamrznuta i koji sada podliježu zabrani putovanja u EU.

[Godišnje izvješće o ljudskim pravima i demokraciji u svijetu](#) koje priprema potpredsjednik Komisije / Visoki predstavnik, a usvaja Vijeće, daje pregled stanja ljudskih prava u svijetu kao i aktivnosti EU-a tijekom godine.

AKTERI

Europsko vijeće definira strateške interese i opće smjernice [zajedničke vanjske i sigurnosne politike](#) EU-a.

Vijeće za vanjske poslove, koje se sastaje svaki mjesec, u pravilu se bavi pitanjima ljudskih prava povezanim sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom ili trgovinskim i razvojnim politikama EU-a. Radnu skupinu za ljudska prava (COHOM), koja je zadužena za pripreme za rasprave na visokoj razini i donošenje odluka o ljudskim pravima, čine stručnjaci za ljudska prava iz država članica i predstavnici Europske službe za vanjsko djelovanje (ESVD) i Komisije.

Vijeću za vanjske poslove predsjedava potpredsjednik Komisije / Visoki predstavnik, koji doprinosi razvoju zajedničke vanjske i sigurnosne politike Unije i jamči provedbu odluka. On također predstavlja EU u pitanjima zajedničke vanjske i sigurnosne politike te nadgleda ESVD i delegacije EU-a u trećim zemljama. Unutar ESVD-a postoji uprava za ljudska prava, svjetska i multilateralna pitanja, a svaka delegacija ima „središnju točku” za ljudska prava. Delegacije EU-a su ključne u razvoju i provedbi strategija o ljudskim pravima i demokraciji za pojedine zemlje, pripremi dijaloga o ljudskim pravima, suradnji s borcima za ljudska prava i civilnim društvom te utvrđivanju prioriteta za financijsku pomoć EU-a.

Komisija vodi pregovore o međunarodnim sporazumima, nadgleda proces proširenja i politiku susjedstva te upravlja razvojnim programima i financijskim instrumentima (u tijesnoj suradnji s ESVD-om).

Uloga posebnog predstavnika EU-a za ljudska prava povećanje je djelotvornosti i vidljivosti politike ljudskih prava EU-a. Posebni predstavnik ima širok i fleksibilan mandat te usko surađuje s ESVD-om. Tu dužnost od 1. ožujka 2019. obnaša Eamon Gilmore.

Parlament doprinosi razvoju politika EU-a i prati rad njegovih ostalih institucija.

U skladu s člancima 207. i 218. UFEU-a većina međunarodnih sporazuma ne može stupiti na snagu bez suglasnosti Parlamenta. Primjerice, Parlament se 2011. godine usprotivio uvršćivanju protokola o tekstilnim proizvodima u Sporazum o partnerstvu i suradnji između EU-a i Uzbekistana, prije svega zbog spornih pitanja povezanih s radom djece. Svoju je suglasnost dao tek 2016. nakon što je postignut znatan napredak u pogledu dječjeg i prisilnog rada.

U skladu s člankom 36. UEU-a potpredsjednik Komisije / Visoki predstavnik mora se savjetovati s Parlamentom o glavnim aspektima i osnovnim opredjeljenjima zajedničke vanjske i sigurnosne politike i izvijestiti ga o razvoju tih politika. Parlament može postavljati pitanja ili davati preporuke Vijeću i potpredsjedniku Komisije / Visokom predstavniku.

Rezolucijama Parlamenta nastoji se podići svijest o kršenju ljudskih prava, podupirati borci za ljudska prava i oblikovati politika EU-a o ljudskim pravima kroz konkretne prijedloge politika. Na primjer, Parlament se zalagao za uspostavu režima sankcija s pomoću kojeg bi se EU mogao usmjeriti na pojedinačne počinitelje kršenja ljudskih prava, koji je konačno usvojen u prosincu 2020. Rezolucije mogu biti dio zakonodavnog

postupka, rezultat izvješća parlamentarnih odbora o vlastitoj inicijativi i rezultat [hitnih rasprava](#) koje se obično održavaju četvrtkom prijedodne na svakoj plenarnoj sjednici u Strasbourgu kako bi se upozorilo na očita kršenja ljudskih prava u svijetu (članak 144. Poslovnika Parlamenta). U svojoj godišnjoj rezoluciji o [ljudskim pravima i demokraciji u svijetu i politici Europske unije u tom području](#) Parlament analizira postignuća politike Unije i izazove s kojima se ona suočava, iznosi pregled vlastitih aktivnosti i postavlja prioritete za budućnost. [Pododbor za ljudska prava Europskog parlamenta \(DROI\)](#), koji je pridružen Odboru za vanjske poslove (AFET), nadležan je za pitanja koja se odnose na demokraciju, vladavinu prava te ljudska prava u trećim zemljama (uključujući prava manjina), načela međunarodnog prava te osiguravanje usklađenosti između svih vanjskih politika Unije i njezinih politika u području ljudskih prava. Pododbor organizira saslušanja o brojnim pitanjima iz područja ljudskih prava uz sudjelovanje zainteresiranih strana kako bi se prikupile informacije za sastavljanje rezolucija i drugih parlamentarnih inicijativa. Pododbor se bavi svakodnevnim vođenjem dosjea o ljudskim pravima, dok njegova izaslanstva redovito posjećuju bitne zemlje. Pododbor prati daljnje postupanje u vezi s hitnim rezolucijama Parlamenta usvojenima u skladu s člankom 144. te održava česte razmjene s ESVD-om o dijalozima EU-a o ljudskim pravima.

Ljudskim pravima u vanjskim odnosima EU-a bave se i sljedeći odbori: Odbor za vanjske poslove (AFET), Odbor za međunarodnu trgovinu (INTA), Odbora za razvoj (DEVE) i Odbor za prava žena i rodnu ravnopravnost (FEMM). Ljudska prava isto su tako bitan element rada stalnih izaslanstava Parlamenta koja bilateralno i u kontekstu parlamentarnih skupština surađuju s parlamentima zemalja koje nisu članice EU-a.

Zahvaljujući svojim proračunskim ovlastima (u skladu s člankom 14. UFEU-a i člankom 310. stavkom 1. UFEU-a) Parlament sudjeluje u odlučivanju o dodjeli sredstava programu Globalna Europa i drugim instrumentima financiranja koji se koriste za promicanje ljudskih prava. Nadalje, Parlament je suzakonodavac za instrumente vanjskog financiranja.

Svake godine Parlament aktivistima za ljudska prava diljem svijeta dodjeljuje [Nagradu Saharov za slobodu mišljenja](#). Neki od prethodnih dobitnika nagrade su Nelson Mandela, Malala Jusafzaj i Raif Badawi. Dobitnik Nagrade Saharov za 2019. bio je Ilham Tohti, priznati ujgurski borac za ljudska prava, profesor ekonomije i zagovornik prava ujgurske manjine u Kini. Tohti je u rujnu 2014. nakon dvodnevnog režiiranog suđenja osuđen na doživotnu kaznu zatvora zbog svog aktivizma. Nagrada Saharov za 2020. godinu dodijeljena je demokratskoj oporbi Bjelarusu koju predstavlja Koordinacijsko vijeće, inicijativa hrabrih žena koju čine Svjatlana Cihanouska, Svetlana Aleksijevič, Marija Kaljesnjikava, Voljga Kavaljkova, Veranjika Capkala te osobe iz političkog i civilnog društva Sjergej Cihanouski, Aljes Bjajacki, Sjergej Diljeuski, Scjapan Pucila i Mikola Statkevič. Bjelarus je nakon spornih predsjedničkih izbora od 9. kolovoza 2020. godine zapao u duboku političku krizu, koja je rezultirala pobunom protiv predsjednika Aljaksandra Lukašenke i naknadnom brutalnom represijom režima protiv prosvjednika.

Parlament je također osnovao mrežu dobitnika Nagrade Saharov kako bi se pružila potpora dobitnicima te nagrade, ostvarili njihovi međusobni kontakti i poticale zajedničke aktivnosti. Godine 2013. mreža dobitnika Nagrade Saharov pokrenula je

program stipendiranja Saharov za borce za ljudska prava iz trećih zemalja. Njime se nastoji proširiti znanje stipendista o angažiranosti Parlamenta u području ljudskih prava, pomoći im da razviju svoje kapacitete i poboljšaju svoj rad, uz istodobno podizanje svijesti o Nagradi Saharov i njezinim vrijednostima.

Parlament također promiče ljudska prava u okviru svojih širih aktivnosti za potporu demokraciji, koje uključuju promatranje izbora, predizborne i postizborne aktivnosti, izgradnju parlamentarnih kapaciteta, posredovanje i dijalog (za više informacija vidi informativni članak [o promicanju demokracije i promatranju izbora](#)). Glavni promatrač u misijama EU-a za promatranje izbora obično je jedan od zastupnika u Europskom parlamentu. Izaslanstva Parlamenta za promatranje izbora integrirana su u misije EU-a ili međunarodne misije i koriste se njihovim objektima i infrastrukturom.

U svojim izjavama i pismima te raspravama o pitanjima ljudskih prava s važnim akterima, predsjednik Parlamenta aktivno podržava ljudska prava.

Marika Lerch
10/2021

